

Jatkosodan ulkoministeri

Erkki Maasalo: Päämäärä ennen mainetta – Rolf Witting jatkosodan ulkoministerinä 1940–1943. Pilot-kustannus 2007. 384 s.

■ Kun Risto Ryti talvisodan jälkeen muodosti toista hallitustaan, sopivan ulkoministeri-

rin löytäminen osoittautui työlläksi. Lopulta päädyttiin merentutkimuksen alalla ansioituneeseen professori Rolf Wittingiin, joka toimi Helsingin Osakepankin pääjohtajana ja joka oli ollut joskus aiemmin lyhyehköjä jaksoja valtioneuvoston jäsenenä. Ruotsalaiseen kansanpuolueeseen kuulunut Witting tuli ulkoministeriksi ammattiministerinä.

Jotenkin unohduksiin jäänyt Witting on nyt saanut Erkki Maasalon kirjoittaman elämäkerran. Se keskittyy Wittingin toimintaan ulkoministerinä, mutta Maasalo valaisee mielenkiintoisesti myös Wittingin persoonallisuutta, jossa yhdistyivät lahjakkuus, särmikkyys ja taiteellisuuskin (hän kirjoitti lystikkäitä runoja sekä suomeksi että ruotsiksi).

Ulkoministerin tehtäviä tuolloisissa vaikeissa oloissa ajatellen Witting oli aluksi kirjoittamaton lehti. Maasalo todistelee hänen anglofiilisyyttään ja väittää Saksassa häntä pidetyn myös sosiaalidemokraattina. Witting oli Kivimäen hallituksen apulaisulko- ja valtiovarainministerinä toimiessaan ystäväystynyt Saksan lähettilään Wipert von Blücherin kanssa ja tuntuu epäuskottavalta, että Berliini olisi saanut näin harhaanjohtavat tiedot oikeistolaismielisen Wittingin poliittisesta suuntautumisesta.

Talvisodan jälkitilanteessa uudella ulkoministerillä oli kädet täynnä erilaisia ongelmia. Pääministeri Ryti johti politiikkaa. Witting oli hänelle silloin ja koko ministerikautensa ajan hyvin lojaali. Puolueettomuuttaan korostava Suomi pyrki vahvistamaan suhteitaan kaikkiin suuntiin; Neuvostoliittoa

kuitenkin pelättiin. Todistellessaan Wittingin alkuun osoittamaan anglofiilisyyttä Maasalo katsoo Suomella olleen valmiutta Englannin avustamiseen Pohjois-Norjassa miehittäjävaltio Saksaa vastaan käydyssä taistelussa. Tuskinpa sentään näin on. Mahdollisimman pitkälle menevää yhteistyötä Ruotsin kanssa yritettiin, mutta Ruotsi oli varovainen. Kaikki muuttui kesällä 1940 Saksan ja Suomen suhteiden alettua lämmetä. Maasalo kuvaa tätä kehitystä tunnettujen lähteiden pohjalta. Wittingin rooli jää kuitenkin aika ajoin taustalle. Häneltähän ei ole jäänyt paljoakaan aineistoa, joka valaisisi hänen henkilökohtaisia tunteuksiaan. Toisaalta ulkopoliitiikkaa johtava suppea piiri, johon Witting kuului, oli melko yksimielinen ratkaisuisaan. Paljonko Witting eri vaiheissa tiesi Suomen ja Saksan välisestä sotilasyhteistyöstä ja sen tavoitteista jää kirjassa jonkin verran avoimeksi.

Wittingin jotenkin kritiikintön suhtautuminen Saksan lähettiläiseen von Blücheriin oli jo sota-aikana tunnettu. Maasalo on tutkimuksessaan varsin hyvin hyödyntänyt von Blücherin raportteja, joista näkyy, että Witting paljasti tälle laveasti ja tarpeettomasti salaisia asioita.

Mannerheim suhtautui Wittingiin ynseästi. Maasalon kirjan kannessa olevassa kuvassa lienee kysymys tilanteesta, jossa Mannerheim on moittimassa Wittingiä tämän menettelystä laadittaessa saksalaisten kanssa tiedotetta marsalkan 75-vuotissyntymäpäivien vietosta. Ko. syntymäpäivien osalta Maasalo muuten esittää tiedon,

jonka mukaan 200 neuvostokonetta olisi pommittanut Immolan-Imatran aluetta, jossa syntymäpäiviä vietettiin. Harvinainen väite!

Wittingin suhteet eduskuntaan, jonka jäsenenä hän oli ollut lyhyen aikaa 1920-luvulla, olivat heikonlaiset. Hänen esiintymisensä sen ulkoasiainvaliokunnassa eivät ilmeisesti olleet kovinkaan onnistuneita. Maasalo selittää tätä asioiden salassapidon välttämättömyydellä, mutta kenties Witting olisi voinut esiintyä diplomaattisemmin.

Niin kuin edellä viitattiin, Witting kaiketi olisi halunnut parempia suhteita Ruotsiin, mutta esimerkiksi ulkoministeri Christian Güntherin käynti Helsingissä toukokuussa 1941 tuskin oli niille eduksi. Günther oli tullut Helsinkiin saadakseen selville, mihin suuntaan Suomen ulkopoliittikka oikein oli kulkemassa tilanteessa, jossa Saksan ja Neuvostoliiton yhteenottoa pidettiin enemmän kuin mahdollisena. Witting ei ollut Güntheriä kohtaan kovinkaan avomielinen. Witting pyrki jatkosodan aikana useammankin kerran vierailulle Tukholmaan, mutta hän ei ollut tervetullut. Selostaessaan Güntherin Helsingin vierailua Maasalo tukeutuu pitkälti von Blücherin raportteihin mutta ei lainkaan Güntherin itse kirjoittamaan muistioon keskustelusta Wittingin kanssa.

Mielenkiintoinen on Maasalon tieto Wittingin myötävaihtuksesta inkeriläisten auttamiseksi sodan aikana. Siinä tulee esiin Wittingin humaani mielenlaatu. Juutalaisten luovuttamisasiasta, jonka on täy-

tynyt sivuta myös Wittingiä, Maasalolla ei kuitenkaan ole mitään sanottavaa.

Maasalo on epäilemättä onnistunut oikomaan eräitä Wittingistä vallinneita vääriä käsityksiä. Siitä ei kuitenkaan pääse mihinkään, että tietynlainen apologeettinen sävy kirjassa on.

Johtuneeko sitten apologeettisuudesta, että lähteenä ei ole lainkaan käytetty Edwin Linkomiehen *Vaikea aika*-teosta, jonka henkilöluonnehdintoja yleensä on niiden suorasukaisuudesta huolimatta pidetty oikeina tai ainakin oikeasuuntaisina (mm. Urho Kekkonen). Melkein kaikki mitä Linkomiehellä on Wittingistä sanottavaa, on vähemmän myönteistä olipa sitten kysymys toiminnasta ja käytöksestä yleensä tai esimerkiksi alkoholinkäytöstä erityisesti. Wittingin demokratianvastaisuudenkin Linkomies on kirjannut.

Mutta toinenkin lähde on jäänyt pois: Heikki Brotheruksen *Ritarikadun asiamiehenä*. Brotherus oli ulkoministeriön virkamiehenä paljon tekemisissä Wittingin kanssa (mm. tämän Berliinin-matkalla marraskuussa 1941) ja hänellä puolestaan on varsin myönteinen käsitys esimiehestään: ”Mielestäni hän suoritti vaikean tehtävänsä ulkoministerinä taitavasti ja kylmäverisesti”.

Erkki Maasalo on täyttänyt pitkään olemassa olleen aukon suomalaisessa henkilöhistoriasa ja tehnyt sen tavalla, jota asialle omistautuneelta historiantutkijalta voi odottaa.

Pekka Harttila